

ההבדל שבין להיות קבלן הריסות לבין להיות יזם

מאת הרב שלום עמירה יו"ר מרכז חנוך

במאמר זה נשתמש בחוויה מתוך טיול ללמוד על אחד היסודות הגדולים להצלחה - יוזמה במקום תגובה. יוצאים לטיול, תלמידים מלכלכים את האוטובוס בחטיפים.

אתה מעיר דרך המיקרופון של האוטובוס, זה לא ממש עוזר. אתה קם לאחורי האוטובוס אומר לתלמידים שזה חילול ה' ושזה לא מתאים, שני תלמידים מתנדבים לנקות ואחרי שעה אתה מגלה שהאוטובוס שוב מלוכלך...

מה קורה כאן? אתה לא יודע להשתלט על התלמידים כשהם מחוץ לכיתה? או אולי פספסת משהו....

כולנו מכירים את מאמר החכם מכל האדם – "חושך שבטו שונא בנו ואוהבו שוחרו מוסר" (משלי י"ג כ"ד)

במבט ראשון הפסוק נראה חסר משהו, בתחילתו מלמדינו שחשיכת השבט היא שנאה, הוי אומר ששימוש בשבט היא אהבה. אך סופו של הפסוק לא מפרש כך אלא מציע משהו חדש במקום השימוש בשבט – האלפת מוסר.

תשובה לכך נמצאת בפירושו של ר' יחיאל הלל בעל ה'מצודות' שפירש כי 'שוחרו' הוא מלשון שחר והתחלה. ולפי דבריו יתפרש הפסוק כך:

כשגדל הבן וצריך ליישרו מוכרחים להשתמש בשבט (ביד קשה) ומי שחושך את שבטו חושב שהוא אוהב, אך אינו אלא שונא.

ואמנם, האוהב האמיתי מאלף את בנו מוסר כבר משחר ילדותו, כי כאשר מתחילת הילדות מאלף האב מוסר ומדריך בכל ענייניו, לא צריך הוא להגיע לשימוש בשבט לכשיגדל.

אם אתה יזם טוב אתה לא צריך להיות קבלן הריסות...

המשמעות הגדולה לכך בין מורה לתלמידים היא בהצבת כללים בתחילת שנה.

תפקיד המורה בתחילת שנתו של התלמיד כמוה כתפקיד האב בתחילת שנות ילדות הבן.

כאשר המורה הוא יזם הוא מציב כללים ברורים בתחילת שנה הם נצרכים היטב במוח התלמידים, הרבה יותר טוב מאם יתעורר להציב את הכללים במהלך השנה כקבלן הריסות.

אך לא רק בתחילת שנה, אלא בתחילתו של כל דבר חדש. לפעמים קורה ואנחנו באמצע אירוע עם התלמידים, נניח כל התלמידים מתאספים לאולם הכינוסים של ה"ת", במהלך הכנס אתה מבחין כי ישנם תלמידים שקמים בלי רשות; אתה נותן הוראה לשבת, ושוב אותה הוראה, ושוב אותה הוראה, מדהים אותך שדווקא התלמידים מהכיתה שלך אינם רגועים...

מה קרה? נתת את ההוראה מאוחר מדי. אם את אותה ההוראה היית נותן לפני שיצאתם מהכיתה, כולם היו מיישמים אותה.

יוצאים לטיול, תלמידים מלכלכים את האוטובוס בחטיפים. אתה מעיר דרך המיקרופון של האוטובוס, זה לא ממש עוזר. אתה קם לאחורי האוטובוס אומר לתלמידים שזה חילול ה' ושזה לא מתאים, שני תלמידים מתנדבים לנקות ואחרי שעה אתה מגלה שהאוטובוס שוב מלוכלך...

מה קרה? אתה לא יודע להשתלט על התלמידים כשהם מחוץ לכיתה? אתה בהחלט יודע. פשוט מאוד לא הייתה הדרכה לפני שיוצאים, אם הייתה הדרכה ברורה לשמור על נקיון האוטובוס, זה לא היה קורה.

הדרכה טובה היא הדרכה מראש. התלמידים שומעים אותה בישוב הדעת, מפנימים אותה ופועלים על פיה.

הוראות מראש הם יזמה לעומת הוראות בדיעבד שהם תגובה. תזכור את הכלל הזה: כאשר אתה יוזם, ההדרכה היא חזקה הרבה יותר מאשר כשאתה צריך להגיב להתנהגות לא מתאימה.

זה לא שהתלמיד לא שומע אותך! כאשר אתה מדבר עם תלמיד על כך שלא התנהג יפה, הדיבורים שלך חודרים למוח של התלמיד, אלא לעיתים קרובות הם נכנסים לאיזור המכיל את תאי ההתגוננות והרתיעה, נוצרת אצל התלמיד מוצפות רגשית המונעת ממנו להכניס את הדברים לאיזור המכיל ידע והגיון.

מחר, כשאותו תלמיד ייסע באוטובוס בשכונה שלו, הוא אולי 'יהנה' באקט של שחרור מהרתיעה שיצרת אצלו, להשליך את שקית החטיפים במרכז האוטובוס.

אבל יש פה עוד דבר מדהים!

וזה, ההקשבה של שאר החברים, אלו שלא זרקו את הממתק: בתקציר תיארתי את הסיטואציה הזאת שאחרי שעה מאז שהערת על הממתקים המושלכים אתה מגלה שוב שרצפת האוטובוס מלוכלכת... איך זה קרה? הרי דיברת על זה בקול, וכולם שמעו!

התשובה לכך: שכשאתה מעיר לתלמידים מסוימים, התלמידים האחרים לא מקשיבים לך באופן מלא! הם עסוקים כעת בחווית הטיול, מבחינתם, המלמד מעיר ליצחק ולדני שהתנהגו לא יפה. לא קשור אליהם... וכך מבלי משים הם יכולים לחזור על אותה ההתנהגות עליה כבר הערת!

אבל אם היית יוזם הדרכה מסודרת בכיתה, המצב היה הפוך לחלוטין, כי רמת העירנות של התלמידים לפני יציאה לטיול היא מאוד גבוהה! כולם או לפחות הרוב המכריע היו מקשיבים לכללי ההתנהגות בטיול, מפנימים, ומתנהגים לפי ההוראות.

מדוע? כי תלמידים מטבעם מקשיבים להוראות, רוצים לעשות מה שאומרים להם ולא להגיע למצב שהם ננזפים או חלילה נענשים.

לתלמידי הקשב יש כאן חלק מאוד ברור. תלמידי קשב וריכוז צריכים הוראות ברורות, יש דברים שהם לא מבינים לבד, הם צריכים שיאמרו להם ברחל בתך הקטנה.

נוסיף על כך, שלעיתים ילדי קשב נשלחים לטיול בלי הכדור בפרט אם ביום יום הוא מציק להם... ועם כל המוסחות האדירה שהם חווים בטיול, הסיכוי שהם לא אתך כשאתה מעיר באמצע הטיול למישהו, גדלה בעשרות אחוזים.

האמת היא, שגם לך עצמך זה חשוב. כשאתה מציב כללי התנהגות מראש מול התלמידים אתה לא מזהיר רק את התלמידים אתה גם גורם לעצמך להיות מוכן יותר לסיטואציה אם תקרה וממילא אתה יכול לטפל יותר ביישוב הדעת

ישנם שיאמרו שבסיטואציה בה אתה אומר: 'אבל אמרתי לך מראש שלא עושים את זה' אתה כועס יותר, אבל זה לא נכון! אתה תכעס יותר רק אם תחשוב שתלמידים רובוטים, אך אם תבין שילד בודק גבולות, אתה תשתמש בסיטואציה בה הוא הוזהר מראש, כדי לחנך אותו יותר בקלות – אתה תאמר לו 'אבל אמרתי לך מראש וכו'" כדי לעורר אצלו את ההבנה שהוא צריך לקחת יותר אחריות על מעשה שהוא הוזהר עליו מראש!

פעם דיברתי על העניין הזה עם אחד המלמדים. "אהבתי" הוא אמר, ואז שאל: ומה לעשות אם הם עושים באמצע הטיול משהו שלא חשבתי עליו מראש? העסק אבוד?

התשובה לכך נמצאת כבר בשורות הקודמות, אני אסכם אותם בשני חלקים:

א. יש לדבר בנחת כדי שהדברים יתקבלו כמסר מחנך ולא ילכו למקום של הרתעה, הרבה פעמים אתה לא צפית מעשה מסוים מראש והתגובה שלך עלולה להיות קצת מוגזמת, כעת בדיעבד ברור את מילותיך והשתדל להעביר מסר ברור אך במתינות

ב. כשיש לך אפשרות להפנות את תשומת לב כולם (כמו במקרה של הטיול, לעומת אם זה באמצע כנס שעורך המנהל לכל תלמידי הת"ת שאז אין לך אפשרות לדבר עם כולם), לא

לפנות ספציפית לאותם שהתנהגו שלא כהוגן, אלא להפנות את תשומת לב כלל התלמידים לכך שברצונך להעביר מסר.

לסיום, טבלת סיכום:

הכותרת	בהרחבה	לפני האירוע	בדיעבד
הכוונה ברורה	התלמידים מקבלים הכוונה ברורה לגבי המותר והאסור (מועיל מאוד לתלמידי קשב)	הבנה ברורה של המותר והאסור	קושי בקליטת חומרת האיסור או האיסור בכלל בעקבות מעורבות רגשית שלילית
תקשורת בונה (בינך לבין התלמיד)	התלמידים מרגישים שלרב אכפת מהם, הוא מדריך אותם לפני.	נטייה להיצמד לכללים	מעורבות רגשית שלילית היוצרת תחושה כאילו למלמד לא אכפת מהתלמיד
אקלים הכיתה	אתה מונע מצב בו האווירה הכללית נעכרת	שמירה על אוירה רגועה	יצירת אוירה מתוחה בעקבות הצורך לנזוף וכו'
אחריות אישית (של תלמיד שהפר את הכללים)	אתה מפתח אצל התלמידים אחריות על המעשים שלהם, הם יודעים שהתנהגות מסוימת עלולה להוביל לעונש	בניית האחריות האישית על התלמידים	התלמיד פחות מרגיש שהוא זה שהביא את עצמו למקום לא טוב
שליטה עצמית (של המלמד)	כשאתה משוחח עם תלמידים חושב על הסיטואציה, מה שעוזר לך להתמודד איתה בלי לחץ	יכולת ספיגה	מעורבות רגשית היוצרת מצב של איבוד פרופורציות